

Domácí prefixy: *do-*, *na-*, *nad(e)-*, *o-*, *ob(e)-*, *od(e)-*, *po-*, *pod(e)-*, *pro-*, *pře-*, *před(e)-*, *při-*, *roz(e)-*, *s(e)-*, *u-*, *v(e)-*, *vy-*, *vz(e)-*, *z(e)-*, *za-*

Vid

Modifikace významu na základě prostorových vztahů vycházejících s významu předložky, s níž prefix geneticky souvisí.

Zastřená/nezřetelná motivace (lexikalizace) – nad slovtvorným významem převládá význam lexikální.

Forma – všimněte si:

Délka prefixu u verb a devarbativ

Existují česká slovesa, která mají dlouhý vokál v prefixu?

Která deverbativa mají délku v prefixu? Existuje pravidlo?

*Kdo je dobře **naladěn**, má dobrou*

*Detektiv **dokáže** pachateli vinu na základě*

*Ten, kdo něco **navrhuje** je*

*Ten program, který ti **našeptává**, co máš napsat, se jmenuje*

*Když se mě **nezastaneš**, nebudu mít žádného*

*Obrazy byly **vystaveny** na*

*Takto **zahájit** šachovou partii znamená prohru už od samého*

*Utonulý, který se **utopil**, je*

*Výšku skříně můžeme **nastavit**, pokud si přikoupíme*

Realizace variant s alternací e/0 v prefixu

rozstřelil/rozestřeli

rozvřískat/rozevřít

sbratřit/sebrat

shnit/sehnat

rozdrásat/rozedrát

do-

vidový	nezřetelný	prostorový	dokončení děje (dodatečnost)
<i>dotázat (se), donutit, dokončit</i>	<i>dokázat, dojít, dovolit, dopadnout, dopustit, doporučit</i>	<i>dojít, dosáhnout, dovést, dorazit, dotknout, dospět, dojet</i>	<i>dojít, dodat, dozvědět, dorazit, doplnit, dočkat, dokončit, domluvit, dojet</i>

na-

vidový	nezřetelný	modifikace	jen s předponou	dosažení (žádoucího) výsledku	směřování děje kam/do	střet v pohybu
<i>napsat, naplnit</i>	<i>najít, nacházet, nalézt, nastat, navrhnout</i>	<i>nakopnout, napomoci, napovědět</i>	<i>nabídnout, nasadit</i>	<i>najezdit, nacvičit, natáhnout</i>	<i>napadnout, natočit, natáhnout, narazit</i>	<i>napadnout, narazit</i>

vnikat/pronikat	pojímá t do sebe	opatřit co/čím	uvést objekt do žádoucího stavu	předložit k-u/co	malý objem děje	velký objem děje	reflexivizace
<i>nasednout, natéci</i>	<i>nasát</i>	<i>nabít, napustit</i>	<i>naladit, nazdobit</i>	<i>nachystat, naordinovat</i>	<i>naříznout</i>	<i>napéct</i>	<i>nabažit se, nasnídat se</i>

nad(e)-

směr výše (kam?)	směr výše (kde?)	lexikalizovaný
<i>nadzvednout, nadhodit, nadejít, nadskočit,</i>	<i>nadřadit, nadzdvihnout, nadepsat, nadhodnotit,</i>	<i>nadnést, nadsadit</i>

o-/ob(e)-

vztah děje k povrchu/vnějšku předmětu	malá míra děje	prosté dokonání děje	změna směru pohybu	lexikalizovaný
<i>obejít, obejmout, opécti, obložit, omotat, ovinout, obtočit, obletět, oboplout, obkroužit, opríst, okopat, orámovat, ověsit</i> <i>otřít, očistit, osušit, omýt,</i> <i>oloupat, ostříhat, okrást, oprášit,</i>	<i>oprat, ovlhčit, oblomit, omočit</i>	<i>obvinit, opustit, oželet, oslavit, oklamat, ochutnat, opozdit se,</i>	<i>otočit, ohnout, obrátit se, ohlédnout se</i>	<i>objevit, opustit, objednat, ověřit, omluvit, oprít, obdržet, opatřit, ozvat se</i>

--	--	--	--	--

Podoba *obe-* se uplatňuje před některými souhláskovými skupinami (*obejmout, obeznámit*), ve výjimečných případech i před izolovanými souhláskami (*obejít, obepínat*); srov. však variantní *obstoupit/obestoupit*. V některých případech dochází k perintegraci a vzniká morfematically uzel (*obléci* ← *ob-vléci, obrátit* ← *ob-vrátit, oběsit* ← *ob-věsit/pověsit*), v ojedinělých případech se vyvinou synonyma (nově utvořené *obvázat* synonymní se starším *ovázat* ← *ob-vázat*, zastaralé *o-vroubit* synonymní s *ob-roubit, omezit* synonymní se zastaralým *obmezit*), zřídka slovesa s rozlišeným významem (*ověsit* × *oběsit*).

od(e)-

směr pohybu pryč/vdání se, ubrání/vydělení části z celku, odstranění/zrušení čeho započítí čeho	úplné provedení děje	reakce	zisk	náhrada	uvedení v platnost
<i>odejít, odjet, odnést, odhodit, odeslat; oddělit, odebrat, odkrojit, odlít, odvážit, odměřit; odlakovat, odbarvit, odnaučit; odstartovat, odcentrovat</i>	<i>odpracovat, odzpívat, odvyprávět, odrecitovat, odzvonit</i>	<i>odpovědět, odvětit, odepsat</i>	<i>odkoupit, odkoukat</i>	<i>odměnit, odčinit</i>	<i>odsoudit, odhlasovat, odkývat</i>

Podoba *ode-* se uplatňuje před některými souhláskovými skupinami (*odemknout, odehnat*), ve výjimečných případech i před jedinou souhláskou (*odejít, odečíst*; srov. však variantní *odčítat/odečítat*). V modifikované podobě se prefix *od-* objevuje ve slovese *otevřít*.

po-

vidový	nezřetelný	způsob slovesného děje (míra)	zasažení povrchu
<i>zvát/pozvat (někoho na večeři), dařilo se / podařilo se (mu udržet rovnováhu), žádat/požádat (o pomoc), radit/poradit (někomu v oblékání), nechat/ponechat (peníze na kontě), starat se /</i>	<i>povědět, potkat, pomoci, povést se, povolit, pověřit, porazit, popsát něco, vyličit, potvrdit,</i>	(trochu): <i>pofoukat (bolístku), pocuchat (někomu vlasy), poblednout, poskočit (dopředu), postrčit (dovnitř);</i> (chvilku): <i>počkat, potrvat (až půl roku),</i>	<i>pokryt (stůl ubrusem), povléci (peřiny), pomazat (chleba máslem), potřít (palačinky džemem), posprejovat (fasádu); něčím sypkým: posypat (podlahu</i>

<i>postarat se (o domácnost), rušit/porušit (ticho), těšit se / potěšit se (z výsledků), trestat/potrestat (zločince), soudit/posoudit (skutky), sloužit/posloužit (jako příklad), děkovat/poděkovat (za pohostinnost)</i>	<i>pořídít, poznat, poznamenat</i>	<i>pocítit (bolest), (krátce) povařit (ve vodě), pozdržet (integrační proces); (postupně):pobrat, postřílet; (dostatečná míra/uspokojení): poležet si (tři měsíce v nemocnici), pospat si (tři hodinky);</i>	<i>pilinami), posolit, pocukrovat, popepřit; vrstvou kovu: pozlatit, postříbřit; někdy s významovým odstínem znečištění: pobryndat se (vínem), poslintat si (kravatu)</i>
--	------------------------------------	--	---

pro-

skrz	důkladně/zcela	ztráta	dodatečně/více	ven/pryč	nezřetelný
<i>provrtat</i>	<i>prosolit</i>	<i>propít</i>	<i>prohloubit</i>	<i>provalit, promluvit</i>	<i>prominout, prokázat</i>

pře-

na opačnou stranu (od významu předložky přes), zprostředkování	skrz/napříč	na povrch přes	od začátku do konce	úplně/zcela
<i>přejít, úřeplavat předat</i>	<i>přecedit</i>	<i>přelepit, přebarvit</i>	<i>přežít</i>	<i>přečíst</i>

zběžně	chybně/špatně	znovu	nabýt moc/zisk
<i>přeprat</i>	<i>přepočítat se</i>	<i>přeočkovat</i>	<i>přehlasovat</i>

před(e)-

Význam předložky.

při-

dostat se do blízkosti	dostat se kam	spojit co s čím	částečné vykonání děje	víc	dodatečně dodat	začlenit do skupiny	působení subjektu na objekt	nejasný
<i>přivést, přisunout</i>	<i>přijít, přibatolit se</i>	<i>přivařit, přilepit</i>	<i>přiotrávit, přiškrtit, přizabít</i>	<i>přisládit, přisolit,</i>	<i>připlatit</i>	<i>přiradit</i>	<i>přimět, přinutit, přikázat</i>	<i>přiznat, přizpůsobit</i>

roz(e)-

zahájení děje	směrování do různých stran	rozlišení	odhalení
----------------------	-----------------------------------	------------------	-----------------

<i>rozjet, rozepsat, rozestavět</i>	<i>rozkrájet, rozsekat, rozpojit, rozehnat</i>	<i>rozpoznat</i>	<i>rozluštit</i>
-------------------------------------	--	------------------	------------------

s(e)-

dohromady	dolů	 pryč 	zánik	nezřetelné
<i>sešít, spoutat, smíchat</i>	<i>stáhnout, seskočit</i>	<i>seškrabat</i>	<i>sfouknout</i>	<i>spatřit, splnit, svěřit</i>

u-

odluka	konec existence	zabránění konci existence	vytvoření	začátek děje	kam
<i>ubrat, upít</i>	<i>utonout,</i>	<i>uchovat</i>	<i>ušít</i>	<i>uvidět</i>	<i>uvěznit</i>

zvládnout	uvést do stavu/přimět	uvést v soulad	upravit povrch	vid	nejasné
<i>uživit</i>	<i>uspat, uplatit</i>	<i>uklidit</i>	<i>udupat</i>	<i>umýt</i>	<i>uspět</i>

v(e)-

dovnitř	málo zřetelný
<i>vevalit se, vestavět, vemluvit se, vepsat vintonovat, vmanévrovat</i>	<i>vdát, vnutit</i>

vy-

směr ven	směr vzhůru	vyprázdnit	opatřit co/čím	spotřebovat	zánik	vznik
<i>vyjet, vyjít</i>	<i>vyskočit, vyšplhat</i>	<i>vykrást, vynosit</i>	<i>vyzdobit, vykachličkovat</i>	<i>vykouřit</i>	<i>vymřít, vybourat</i>	<i>vybudovat</i>

volba	začátek děje	nalezení	zisk	vidový
<i>vybrat, vyvolit</i>	<i>vyplout, vyletět</i>	<i>vystopovat, vypátrat</i>	<i>vydělat, vyhrát, vystřelit</i>	<i>vyzkoušet, vydržet, využít</i>

vz(e)-

směr vzhůru/ +	směr k	směr proti	směr pryč	přechod z neexistence do existence
<i>vzletět, vzhlédnout, vztyčit, vzrůst, vzkypět, vzdout se</i>	<i>vztáhnout</i>	<i>vzepřít</i>	<i>vzdát</i>	<i>vzniknout, vzkřiknout</i>

z(e)-

vid	spotřebovat	distributivnost	pohyb (vzhůru) i přenes.
<i>zestárnout, zorganizovat</i>	<i>ztopit</i>	<i>zpřetrhat</i>	<i>zdvihnout se, zmužit se</i>

za-

vid	prostorový (za/dovnitř/pryč)	míra děje (malá, krátké trvání)	speciální: povrchová úprava, spojení, ukrytí, utajení, skončení existence	nezřetelný
<i>zaplatit</i>	<i>zajít, zahnat, zamířit</i>	<i>zavalit, zarůst, zažloutnout, zašeptat, zazníť</i>	<i>zabetonovat, zapojit, zarazit</i>	<i>začít, zavřít, zachovat, zahájit záležet, závidět, záviset</i>